

рішення, перспективи : зб. тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 26–27 жовтня 2023 р.). Запоріжжя, 2023. С. 566–567.

3. Доусон Д., Вісмар Л, Роджерс С. Денверська модель раннього втручання для дітей з аутизмом : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2023. 554 с.

4. Скрипник Т. В., Сухіна І., Риндер, І. Психологічна модель раннього втручання для дітей з аутизмом : навч. посіб. Київ – Чернівці : Видавничий дім «Букрек», 2017. 197 с.

5. Шрамм Р. Дитячий аутизм і АВА. АВА. Терапія, заснована на методах прикладного аналізу поведінки : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 140 с.

6. Pasco G. The value of early intervention for children with autism. *Paediatrics and Child Health*. 2018. № 28. С. 364–367.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-553-5-37>

ФОРМУВАННЯ РІЗНИХ ВИДІВ КОНТРОЛЮ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ОСОБЛИВИМИ МОВЛЕННЄВИМИ ПОТРЕБАМИ

Рібцун Юлія Валентинівна

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу логопедії*

*Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка
НАПН України
м. Київ, Україна*

Постановка актуальності проблеми. Формування основ навчальної діяльності у здобувачів початкової освіти є важливим завданням Нової української школи на перспективу, адже виступає фундаментом базових рівнів освіти: повної загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої.

Пізнавальний інтерес і нова соціальна позиція створюють підґрунтя навчальної діяльності молодшого школяра. Це не тільки забезпечення учнів визначеним програмою обсягом знань, умінь і навичок, оволодіння узагальненими способами навчальних дій, саморозвитку під час вирішення навчальних завдань, а й вироблення вміння вчитися.

Одним з обов'язкових компонентів формування навчальної діяльності у дітей виступає мисленнєва операція контролю, яка спрямована на запобігання можливих або виявлення вже наявних помилок, адже саме вона є складовою будь-якого виду людської діяльності.

У молодшому шкільному віці відбувається суттєва перебудова у дозріванні регуляторної системи і супроводжується формуванням довільної регуляції дій, змінами психологічних, фізіологічних механізмів уваги, планування, в т. ч. у процесі навчання.

Мислення стає провідним процесом свідомості дитини, зумовлюючи якісний поступ у продуктивній актуалізації усіх інших вищих психічних функцій, що, своєю чергою, призводить до розвитку довільного формування здатності внутрішнього планування та контролю (О. Білоус, Л. Виготський, Е. Давидов, Л. Долинська, З. Ковальчук, Г. Костюк, З. Огороднійчук, В. Панок, О. Пасека, Л. Прохоренко, М. Савчин, П. Сахно, О. Скрипченко, Н. Тертична, І. Ушакова та ін.) [1].

Аналіз наукових досліджень. Проблема висвітлення особливостей сформованості, різновекторного розвитку окремих видів мислення, мисленнєвих операцій молодших школярів закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) були присвячені дослідження цілої плеяди вчених, зокрема: О. Безотосна, І. Бех, В. Борисов, В. Давидова, М. Козир, Л. Колток, В. Крецу, Н. Ларіонова, Н. Латиш, Л. Лупійко, С. Максименко, Н. Мусіяка, М. Оліяр, О. Петрук, К. Полякова, Ю. Рібцун, І. Розіна, О. Савченко, Н. Фалько, Л. Філатова, О. Швець, Т. Яновська та ін.

Зважаючи на щорічне зростання кількості дітей з особливими освітніми, зокрема мовленнєвими, потребами (ОМП), у ЗЗСО розширюється мережа інклюзивних класів. Саме тому постає необхідність розроблення відповідного програмно- та навчально-методичного забезпечення для роботи з учнями зазначеної категорії з урахуванням їх індивідуальних особливостей.

Квестві логопедичної педагогічної діагностики та корекції мовленнєвих порушень різнобічно розкриваються в наукових працях вітчизняних учених, як-от: О. Аркадьєва, Г. Грибань, Е. Данілавичюте, З. Мартинюк, Ю. Рібцун, Є. Соботович, В. Тарасун, В. Тищенко, Л. Трофименко, Н. Чередніченко, В. Шеремет та ін. В той же час питання логопсихологічної, не менш важливої та цінної, роботи презентуються недостатньо (Л. Андрусичина, Ю. Коломієць, С. Конопляста, І. Мартиненко, Ю. Рібцун та ін.).

Запити педагогів ЗЗСО щодо подолання у дітей з ОМП порушень регуляції поведінки, окремих програм у складі навчальної діяльності можуть бути задоволені саме логопсихологами (дефектологічна +

психологічна освіта) та логонейропсихологами (дефектологічна + психологічна освіта + сертифікація з нейропсихології).

Виклад основного матеріалу. Проаналізуємо з логонейропсихологічної точки зору (Рібцун, 2025) особливості стану сформованості регуляторної сфери молодших школярів з особливими мовленнєвими потребами.

Діти з ОМП досить часто не вміють аналізувати власні дії, контролювати їх, діють імпульсивно, що спричинює значну кількість помилок. Дефіцит регуляторних функцій яскраво відображається у різних видах діяльності: руховій, інтелектуальній, мовленнєвій, поведінковій.

Молодшим школярам з ОМП може бути складно гармонійно організувати власні рухи, вчасно переключатись з однієї дії на іншу, будувати свою поведінку у відповідності з правилами.

Побіжно переглянувши зміст сюжетної картинки, учень (-иця) з ОМП відтворює переважно неправильну ймовірність подій. Переказуючи прочитане, незважаючи на збережену пам'ять, здобувач (-ка) початкової освіти будує розповідь непослідовно, переставляє основні смислові елементи, іноді взагалі втрачає суть розповіді.

Розв'язуючи задачу, молодший школяр (-ка) з ОМП випускає аналіз умови, складання стратегії розв'язання, виконання послідовних лічильних операцій, звірку отриманих даних з вихідними умовами, а відразу починає записувати в зошит випадкову, фрагментарну відповідь, не помічаючи протиріч між вихідним запитанням і отриманим результатом.

Недостатня сформованість у здобувачів початкової освіти з ОМП процесів програмування, регуляції та контролю призводить до відчуття стійкої неуспішності, зниження самооцінки та загальної мотивації до навчання.

Нами був розроблений навчальний посібник «Подолання труднощів пізнавального розвитку дітей з особливими мовленнєвими потребами» (свідоцтво про авторське право № 138306 від 28 липня 2025 р.; видавець Цибульська В. О.) [2], змістове наповнення якого повністю відповідає змісту авторської «Програми з корекційно-розвивальної роботи «Корекція розвитку» для 1–4 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для осіб з тяжкими порушеннями мовлення» (свідоцтво про авторське право №128520 від 26.06.2024 р., видавець Цибульська В. О.) [3].

В навчальному посібнику нами виокремлено 11 напрямів, серед яких одним із найважливіших є когнітивно-мовленнєвий. Він охоплює гностичний складник, функціональний складник уваги, мнемічний складник, аналітико-синтетичну діяльність, інтелектуальний складник

на рівні базових мисленневих операцій (порівняння, співставлення, генералізації, класифікації), інтелектуальний складник на рівні різних видів ймовірного прогнозування, інтелектуальний складник на рівні різних видів контролю.

Розглянемо більш детально інтелектуальний складник на рівні різних видів контролю. Для удосконалення навичок зорово-предметного контролю учням початкових класів з ОМП пропонується ряд завдань: а) розглянути сюжетну картинку-нісенітницю, виявити помилки в малюнку хлопчика Олівчика та обґрунтувати свою думку; б) слідкувати за рядом із зображенням крабів і раків, які чергуються у довільному порядку; реагувати на зображення рака посмішкою, краба – насупленням брів.

Задля поліпшення зорово-контекстного контролю презентовано завдання, в якому школяр (-ка) з ОМП має визначити відповідність ілюстрації змісту знайомої української народної казки.

Для закріплення навичок зорово-рецептивного контролю дається завдання прочитати жаргівливий вірш-нісенітницю, визначити та пояснити абсурдність описаних подій.

З метою розвитку зорово-орфографічного контролю здобувачам початкової освіти з ОМП пропонується прочитати речення, записані дівчинкою Описочкою, визначити і виправити помилки, зроблені нею; записати виправлені речення в зошит, користуючись коментувально-пояснювальним мовленням.

Заради покращення рівня слухового контролю учні з ОМП слухають прозовий текст, насичений фонетичними, лексичними, граматичними помилками, і рухово реагують (сплеском, підняттям картки тощо) на кожен помічену помилку.

Висновки. Підсумовуючи все вищезазначене, можна зробити висновок, що якісна навчальна, зокрема корекційно-розвивальна, діяльність здобувачів початкової освіти з ОМП має обов'язково передбачати цілеспрямовану роботу з удосконалення навичок різних видів контролю.

Завдяки завданням такого типу у школярів підвищується мотивація до навчальної діяльності, учні стають більш організованими, самостійними, ефективніше планують свій час, навчаються концентрувати увагу на одному завданні, за потребою усвідомлено переключатись з одного виду діяльності на інший, дотримуватись правил, своєчасно помічати і виправляти свої помилки, замислюватись про наслідки власних дій і вчинків.

Вчасно сформована дієва контрольна-оцінна функція молодшого школяра сприяє не тільки ефективному опануванню навчальною діяльністю, а й слугує повноцінному соціальному становленню, адже

навички емпатії, продуктивної взаємодії, вміння запобігати та вирішувати конфлікти супроводжується застосуванням операції контролю.

Література

1. Прохоренко Л. І. Психологія саморегуляції школярів із затримкою психічного розвитку. Чернівці : Букрек, 2016. 520 с.
2. Рібцун Ю. В. Подолання труднощів пізнавального розвитку дітей з особливими мовленнєвими потребами. К. : Видавець Цибульська В. О., 2025. 130 с. URL: <https://tinyurl.com/2647x9jq>
3. Рібцун Ю. В. Програма з корекційно-розвиткової роботи «Корекція розвитку» для 1–4 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для осіб з тяжкими порушеннями мовлення. К. : Видавець Цибульська В. О., 2024. 198 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743608/>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-553-5-38>

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ ІЗ ЗНМ ІІ РІВНЯ ЗАСОБАМИ КАЗКОТЕРАПІЇ

Руденко Наталія Миколаївна

*кандидат психологічних наук,
доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології
та спеціальної освіти імені проф. Т.І. Поніманської
Рівненський державний гуманітарний університету
м. Рівне, Україна*

Ковтонюк Аліна Іванівна

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Рівненський державний гуманітарний університет
м. Рівне, Україна*

Спілкування є однією з основних умов повноцінного і всебічного розвитку дитини, найважливішим чинником формування особистості та основним видом людської діяльності, спрямованим на самопізнання і самооцінку через і за допомогою оточуючого соціуму. Через його дефіцит діти не можуть повноцінно та ефективно розвивати свої соціальні навички, адекватно комунікувати з однолітками та дорослими.